

Rozpoznávanie prejavov užívania psychoaktívnych látok u zamestnancov

Drogová závislosť je chronickou poruchou z biologickým a genetickým základom. To znamená, že niektorí ľudia majú vrodenu dispozíciu pre zneužívanie látok, ktoré ovplyvňujú centrálny nervový systém a preto u nich ľahšie vzniká závislosť. Medzinárodná klasifikácia chorôb uvádza, že závislosť od drog je poruchou mozgu obdobnou ako ktorékoľvek iné neurologické a psychiatrické ochorenie.

Rozpoznávať a posudzovať užitie psychoaktívnej alebo omamnej látky u zamestnancov je spojené s ťažkosťami. Každá takáto látka sa prejavuje na správaní a celkovom prejave zamestnanca rôznym spôsobom, pričom záleží na:

- **čase užitia látky** (v akútnej fáze prejavov bezprostredne po požití sú príznaky úplne iné ako pri doznievaní účinkov látky alebo pri chronickom užívaní)
- **type osobnosti a aktuálnom psychickom stave**
- **špecifickom účinku látky** – prejavy sa veľmi líšia medzi užitím marihuany, barbiturátmi, amfetamínmi, atď.
- **množstve užitej látky** – pri malých množstvách takmer nebadať účinky v správaní a celkovom prejave.
- **dĺžke užívania látky** – chronický užívateľ vie veľmi dobre zastierať prejavy účinku látky v oblasti verbálnej a v správaní. Užívateľ, ktorý užíva látku zriedka, spravidla nevie dobre zastrieť vonkajšie prejavy užitia látky.

Posúdenie vonkajších prejavov požitia látky

- **Reakcia zreníc** závisí hlavne na čase, ktorý uplynie po užití látky. Bezprostredne po užití a ďalších niekoľko hodín sú napr. pri marihuane, amfetamínoch a kokaíne zreničky výrazne rozšírené. U opiátov sú zreničky výrazne zúžené ihneď po užití a pri doznievaní účinku sú naopak výrazne rozšírené.
Ak dôjde ku kombinácii látok reakcia zreničiek, sa ani nedá posúdiť.
- **Zhoršená reakcia zreníc na svetlo** sa vyskytuje v akútnej fáze u všetkých typov intoxikácií.
- **Zlá výslovnosť** sa taktiež vyskytuje v akútnej fáze u všetkých typov intoxikácií.
- **Ospalosť** sa vyskytuje hlavne u benzodiazepínov, barbiturátov a opiátov.
- **Zhovorčivosť** sa vyskytuje hlavne pri užití marihuany, amfetamínov a kokaínu.
- **Začervenanie spojiviek** sa vyskytuje hlavne pri užití marihuany a toluénu.
- **Znížené motorické prejavy** sú prejavom účinku hlavne pri užití benzodiazepínov, barbiturátov a opiátov.
- **Oneskorené reakcie** sú prejavom účinku benzodiazepínov, barbiturátov, marihuany a opiátov.
- **Zrýchlené a prehnané reakcie, nepresné pohyby** sú prejavom účinku amfetamínov a kokaínu.

Užitie barbiturátov, benzodiazepínov, opiátov a kokaínu pred alebo pri práci je nepravdepodobné. Častejšie sa vyskytuje požitie amfetamínov alebo marihuany.

Najčastejšie je užívanie energetických a stimulačných nápojov s obsahom kofeínu a ďalších pomocných látok, ktoré majú za cieľ zvýšiť bdelosť a výkon, ale nie sú zaradené medzi drogy aj keď majú psychostimulačný účinok. Pri zvýšenej hladine týchto látok v organizme sa vyskytujú prejavy, ktoré napodobňujú účinok amfetamínov alebo kokaínu.

Marihuana- intenzita účinku je najväčšia v prvej hodine po užití, ale po 2 až 3 hodinách začína účinok odoznievať a po 8 hodinách po užití už nie je pozorovateľná. Prítomnosť marihuany a jej metabolitov možno testom dokázať aj niekoľko týždňov po poslednom užití, ale vplyv na chovanie, výkon a telesné funkcie nie je pozorovateľný. V akútnej fáze možno pozorovať sucho v ústach (zhoršená výslovnosť), začervenalé spojivky a zrýchlenú činnosť srdca.

Amfetamíny – ich spoločnou vlastnosťou je stimulačný (povzbudzujúci efekt). Užívajú sa k potlačeniu únavy, znižujú potrebu spánku a pri nadmernom užití vedú k chaotickému mysleniu a konaniu. Ich účinok trvá 8-24 hodín a ich prítomnosť v organizme sa dá identifikovať aj po niekoľkých dňoch, po odoznení príznakov. Vyvolávajú dobrú náladu a pocit spokojnosti, znižujú strach a zvyšujú sebavedomie. Pri akútnej intoxikácii je prítomné potenie, zvýšená teplota a rozšírenie zreničiek. Po skončení intoxikácie nastáva prudký pokles psychickej aj telesnej výkonnosti, depresia, poruchy koncentrácie a útlm. Príznakmi chronického užívania je výrazný pokles hmotnosti a úpadok psychických a telesných funkcií.

Kokaín - Maximálny účinok sa prejaví po 20-30 min po užití tejto látky. V popredí je dobrá náladu, zvýšená psychická aj telesná výkonnosť a môže byť prítomný aj tras končatín, zrýchlené pohyby, rozšírené zrenice a lesklé oči. Pri vyšších dávkach sú pozorované prejavy neznášanlivosti, agresivity až halucinácie. Príznakmi chronického užívania je výrazný pokles hmotnosti a úpadok psychických a telesných funkcií.

Barbituráty- pri akútnej intoxikácii sa objavujú bolesti hlavy, sčervenanie v tvári, rýchle a plytké dýchanie a silné nutkanie na spanie. Zornice sú výrazne zúžené s minimálnou alebo žiadnou reakciou na osvetlenie. Pri chronickom užívaní sú pozorované poruchy pamäte.

Organické rozpúšťadlá (prchavé látky, najmä toluén) – ihneď po užití sa dostaví pocit dobrej nálady. Príznaky sú ako pri ľahšom stupni opitosti. Nápadný je charakteristický zápach organického rozpúšťadla, bledosť v tvári, sťažená výslovnosť, zlá koordinácia pohybov a pri odoznievaní účinku svalová ochablosť. Pri vyšších dávkach sú prítomné anestetické účinky a halucinácie. Zrenice sú výrazne rozšírené a je prítomná precitlivosť na svetlo. Účinok trvá niekoľko hodín. Chronické užívanie prchavých látok vedie k nevratnému poškodeniu centrálnemu nervovému systému. Následkom je zhoršenie pamäte, výrazné zníženie inteligencie a rozpad osobnosti.

Opiáty- termín opiáty je všeobecne používaný pre látky ako morfín, heroín, kodeín a látky izolované z ópia. Vzťahuje sa aj na lieky, ktoré obsahujú tieto látky. Dĺžka analgetického (protibolestivého) účinku týchto látok trvá približne 4-5 hodín, ako aj telesné a psychické príznaky. Ich spoločný účinok je výrazný pocit eufórie, plytké a pomalé dýchanie. Okrem eufórie užívateľ vytesňuje negatívne podnety a stres.

Z telesných prejavov sú prítomné výrazne zúžené zrenice, potenie, hlbší hlas, spomalenie pohybov a reči. V prvých hodinách sa dostávajú veľmi príjemné pocity a miznú zábrany. Pri vyšších dávkach nastupuje apatia, poruchy videnia a neschopnosť sústredenia.

Abstinenčný syndróm sa prejavuje 8-10 hodín po poslednej dávke, výrazným slzením, potením, zívaním, **výrazným rozšírením zreničiek** a následnou spavosťou. Dedičnosť závislosti od opiátov je vysoká asi 70%.

Záver

Zisťovanie prítomnosti klinických príznakov pri užití psychoaktívnych látok je pre laika veľmi náročné, pretože príznaky sú ťažko rozpoznateľné a môžu byť prítomné aj pri iných ochoreniach. Veľkým obmedzením pri zisťovaní klinických príznakov na prítomnosť psychoaktívnych látok je, že každá látka spôsobuje iné telesné a psychické prejavy bezprostredne po užití, pri odoznievaní účinku a pri abstinенčných príznakoch.

Indikáciou na testovanie by mali byť zmeny v chovaní pracovníka, pokles alebo prudký nárast výkonu, zmeny výzoru, zanedbávanie zovňajšku, náhly pokles váhy a žiadna alebo slabá reakcia zreničiek na svetlo (pri použití baterky). Čím viac príznakov, tým väčšia pravdepodobnosť na možné užitie psychoaktívnych látok. Odber by sa mal vykonať podľa priloženého protokolu.

Podmienky pre skúšky na požitie omamných látok alebo psychoaktívnych látok

Testy na prítomnosť omamných a psychoaktívnych látok v slinách sú len orientačné a pri ich pozitívite je potrebné zisťovať prítomnosť týchto látok v organizme vyšetrením biologického materiálu teda moču alebo krvi. Pri odbere sa treba riadiť pokynmi výrobcu. V prípade súdneho sporu sa uznávajú len výsledky rozborov biologického materiálu od pracovísk, ktoré zistia nie len prítomnosť ale vedia určiť aj množstvo látky v biologickom materiáli (Univerzitná nemocnica Martin-súdne lekárstvo).

PZS – MUDr. Věra Dobiášová, PhD., MPH

Zdroj: Pro Benefit, a.s.